

آخرت

آخِرَت (آخره)، مؤنث «آخر» بر وزن فاعله از ماده «ا خ ر» به معنی «پایان، پسین، قیامت یا دیگر»، عبارت از جهانی است که مردم پس از مردن، به آن در می‌آیند و برای همیشه در آنجا می‌زیند.

فهرست مندرجات

- ۱ - واژه قرآنی
- ۱.۱ - صفت و مضاف‌الیه
- ۲ - تعبیر قرآنی
- ۳ - واژه حدیثی
- ۴ - ضرورت اعتقاد
- ۵ - اوصاف قرآنی
- ۶ - نعمت یا عذاب
- ۷ - نتایج اعمال
- ۸ - عالم نامحدود
- ۹ - رکن اساسی
- ۱۰ - موضوع علم آخرت
- ۱۱ - فهرست منابع
- ۱۲ - پانویس
- ۱۳ - منبع

واژه قرآنی

این واژه در قرآن مجید و سنت و فرهنگ مسلمانان به صورت یک اصطلاح به کار برده شده و منظور از آن «جهان دیگر» است که در برابر دنیا قرار دارد و در آن همه انسانها پاداش و کیفر کارهای خود را دریافت خواهند کرد و در همه ادیان مبتنی بر وحی از آن به گونه‌ای سخن رفته است.

← صفت و مضاف‌الیه

واژه آخرت در ۱۰۴ مورد از قرآن بدون هرگونه فید یا اضافه به کار رفته است و در ۹ مورد، صفت الدَّار و یا مضاف‌الیه آن است (الدَّارُ الْآخِرَةُ، دارُ الْآخِرَةِ). «وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَاتُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ»^[۱].
در یک مورد از قرآن و آخرت به صورت صفت برای «النَّشْأَةُ» استعمال شده: النَّشْأَةُ الْآخِرَةُ.
در ۵ مورد در برابر واژه «الأولی» آمده و در ۸۰ آیه در برابر «الدُّنْيَا» به کار رفته است.
در یک مورد از قرآن، آخرت در برابر «هَذِهِ» (این جهان) و در موارد متعدد دیگری در برابر «الْحَيَوةُ الدُّنْيَا» به کار برده شده است.

تعبیر قرآنی

در موارد بسیاری از قرآن از آخرت به «الْیَوْمِ الْآخِرُ» نیز تعبیر شده است.
در این تعبیر «دنیا» «روز اول» به شمار آمده است و آخرت «روز دیگر».
همچنین «دَارُ الْقَرَارِ» یکی دیگر از تعبیراتی است که قرآن درباره آخرت به کار برده است.
در قرآن از «اجر آخرت»، «عذاب آخرت»، «ثواب آخرت»، «آتش آخرت»، «لعن در آخرت»، «خسران در آخرت» و «حرث (کشت) آخرت» سخن رفته است.

واژه حدیثی

همچنین، در احادیث منقول از پیامبر اسلام و ائمه دین واژه‌های «آخره» و «الیوم الآخر» در برابر «الدنیا» به کار برده شده و منظور از آن، عالم آخرت است.
پیامبر اسلام گفته است: شیرینی دنیا تلخی آخرت و تلخی دنیا شیرینی آخرت است.^[۲] علی (ع) گفته است: آنچه موجب کم شدن بهره‌های دنیا و افزایش بهره‌های آخرت شود بهتر است از آنچه بهره آخرت را بکاهد و بهره دنیا را بیفزاید.^[۳]

ضرورت اعتقاد

در قرآن مجید «ایمان به آخرت» همراه با «ایمان به خدا» و «ایمان به نبوت»، یکی از ۳ رکن اساسی دین اسلام به شمار آمده است. در متجاوز از ۳۰ آیه ایمان به آخرت با ایمان به خدا یکجا یاد شده است. همه فرقه‌های اسلامی ایمان به آخرت را یکی از ضروریات عقاید اسلامی می‌دانند و منکر آن را خارج از اسلام به شمار می‌آورند. در قرآن و حدیث و مؤلفات دانشمندان اسلام اعتقاد به عالم آخرت محور اساسی همه اعتقاداتی است که به ورای زندگی دنیا و پس از مرگ مربوط می‌شود. برزخ، قیامت، حشر و نشر، صراط، حساب، شفاعت، بهشت و دوزخ واقعیات عالم آخرتند و ایمان به آخرت که در قرآن از مسلمانان خواسته شده، ایمان به همه این موضوعات را در بر می‌گیرد.

اوصاف قرآنی

کلیات مربوط به اوصاف عالم آخرت که در قرآن مجید ذکر شده بدین شرح است: در عالم آخرت نظام اجتماعی و تعاون و مدنیت انسانی در کار نیست. در آن جهان، هر انسانی به گونه انفرادی در پیشگاه خدا حاضر می‌شود و هستی خود را ادامه می‌دهد: همه آنان که در آسمانها و زمینند... تنها به پیشگاه خدا می‌آیند. [۴]

در آن جهان، هر انسانی تنها با نتیجه افکار و اعمال خود که در زندگی دنیوی داشته است، سر و کار دارد؛ انسان را جز کوشش وی، چیزی نیست. [۵] از تردیدها و حیرتهایی که برای تشخیص حقایق جهان هستی در دنیا گریبانگیر آدمی می‌شود، در آن جهان خبری نیست. در آنجا حقیقت ناب بر همه انسانها مکشوف است. نه «نظر» در آنجا معنا دارد و نه اختلاف نظر؛ تو از این رستاخیز در غفلت بودی، ما پرده را از برابر تو برگزیدیم و چشم تو امروز تیز است. [۶] چون انسان وارد عالم آخرت می‌شود، بر او آشکار می‌گردد که در این جهان هیچیک از علل و اسباب، در تاثیر استقلال نداشته‌اند و همیشه مؤثر واقعی فقط خداوند بوده است: در روز رستاخیز خدا پاداش ایشان را بر بی‌کاستی خواهد داد و ایشان خواهند دانست که تنها حق آشکار خدا است. [۷]

نعمت یا عذاب

آنچه در عالم آخرت به انسان می‌رسد، یا «نعمت» است یا «عذاب». نعمتها و عذابهایی اخروی از نظر ایجاد لذت و درد برای آدمی با نعمتها و عذابهایی دنیا قابل مقایسه نیست و کمیت و کیفیت آنها به حدود شناخته شده در این جهان محدود نیست: در آنجا (در بهشت) است آنچه جانها آرزو کند و چشمها را خوش آید و شما در آن جاودانان خواهید بود؛ [۸] کسی که روی بگرداند و کافر شود، خدا او را به بزرگترین عذابها معذب خواهد ساخت. [۹] در قرآن مجید «بهشتها» که به پهنای آسمانها و زمین است و «خشنودی خدا» که از بهشتها بسی بزرگتر است، دو مظهر اساسی نعمتهای اخروی معرفی شده است: خدا وعده داده است به مردان و زنان مؤمن، بهشتهایی را که از زیر درختان آنها جوینا روان است و اینان در آن جاودانند و جایگاههای نیکو در بهشتهای پاینده، و خشنودی خدا بزرگتر است و این، رستگاری بزرگ است. [۱۰] آتش جهنم و «محجوبیت از خداوند» دو مظهر اساسی عذاب اخروی به شمار آمده است: چنین نیست (که کافران می‌پندارند)، ایشان در آن روز از (رحمت) خداوند خویش باز محجوبند. آنگاه ایشان به دوزخ افکنده خواهند شد. [۱۱] در عین حال همه انسانهایی که در عالم آخرت به نعمت یا عذاب می‌رسند، در درجات نعمت و یا درکات عذاب مساوی نیستند.

نتایج اعمال

این درجات و درکات متناسب با افکار و اعمال انسانها در این جهان، مراتب بسیار متفاوت دارد: درجات و مراتب آخرت برتر و بزرگتر است. [۱۲] در عالم دنیا ممکن است عواملی انسان را از رسیدن به نتایج پاره‌ای از کوششهای دنیوی باز دارد، ولی در عالم آخرت، همه نتایج تمام افکار و اعمال آدمی به وی می‌رسد و هیچ عاملی از این وصول ممانعت نمی‌کند: هر کس به اندازه ذره‌ای کار نیک کند (پاداش) آن را خواهد دید و هر کس به اندازه ذره‌ای کار بد کند، به کیفرش خواهد رسید. [۱۳] در عین حال، در عالم آخرت مغفرت و رحمت الهی، بسیاری از آدمیان را که شایسته این مغفرت و رحمت باشند، از عذاب اخروی نجات خواهد داد: در آخرت (برای کافران) عذاب سخت و (برای مؤمنان) آمرزش و خشنودی خداوند خواهد بود. [۱۴] کارهای نیک آدمی در دنیا چون «بذر» است و در عالم آخرت، نتایج آن چون کشت (حزرت) بیرون خواهد آمد و به صاحب عمل خواهد رسید. آنان که همه تلاش خود را فقط برای رسیدن به بهره‌های دنیا به کار برند، در آخرت هیچ بهره‌ای ندارند: هر کس بهره آخرت را بخواهد، بر بهره او خواهیم افزود و هر کس کشت دنیا را بخواهد او را از آن نصیبی خواهیم داد و او را در آخرت نصیبی نخواهد بود. [۱۵]

عالم نامحدود

از نظر قرآن، عالم آخرت محدود به انسان نیست و همه موجودات در آخرت در پیشگاه خدا محشور خواهند شد. همه آنها که در آسمانها و زمینند، به حال بندگی به پیشگاه خدا خواهند آمد. [۱۶]

رکن اساسی

از قرآن مجید چنین برمی‌آید که ایمان به عالم آخرت یکی از ارکان اساسی دعوت همه پیامبران بوده است، چه انبیای عرب مانند هود پیامبر قوم عاد، صالح پیامبر قوم نمود و چه پیامبران اقوام دیگر مانند نوح، ابراهیم، موسی و عیسی. آن دسته از آیات قرآن، که به وحدت اصول دعوت پیامبران دلالت می‌کند گواه این مطلب است.

موضوع علم آخرت

از علم کلام تعبیر به عالم آخرت نیز می‌شود و موضوع علم آخرت، بحث در مسائل مربوط به نهایت عالم است. و عاقبت انسان، مرگ، برانگیخته شدن و حساب بهشت و جهنم را بررسی می‌کند. با وجود اینکه علم آخرت یک اصطلاح کلامی است که به بحث در نهایت عالم و روز حساب و متعلقات آن مانند: سعادت و شقاوت انسان می‌پردازد، فیلسوفان از استعمال این اصطلاح خودداری نکرده‌اند و مثلا اصطلاحات معادشناسی وجودی، معادشناسی اخلاقی را به کار برده‌اند. علم آخرت معادل معادشناسی است. مفسران، متکلمان، فلاسفه و عرفای عالم اسلام درباره تفصیلات عالم آخرت آراء و عقاید مشروحی ابراز داشته‌اند که در مقاله «معاد» بررسی خواهد شد. برای توضیح بیشتر به واژه معاد مراجعه نمایید.

فهرست منابع

- (۱) احمد بن محمد ابن حنبل، مسند، دارالفکر، بیروت.
- (۲) حسین بن محمد رابع اصفهانی، مفردات القرآن، ذیل آخر.
- (۳) نهج البلاغه، به کوشش محمد عبده، مصر، مطبعه الاستقامه.

۱. ↑ عنکبوت/سوره ۲۹، آیه ۶۴. 📖
۲. ↑ احمد بن محمد ابن حنبل، مسند، ج ۵، ص ۳۴۲، دارالفکر، بیروت.
۳. ↑ نهج البلاغه، ص ۲۲۴، به کوشش مجد عبده، مصر، مطبعه الاستقامه.
۴. ↑ مریم /سوره ۱۹، آیه ۹۳. 📖
۵. ↑ نجم /سوره ۵۲، آیه ۲۹. 📖
۶. ↑ ق /سوره ۵۰، آیه ۲۳. 📖
۷. ↑ نور/سوره ۲۴، آیه ۲۴. 📖
۸. ↑ زخرف /سوره ۴۳، آیه ۷۱. 📖
۹. ↑ غاشیه /سوره ۸۸، آیه ۲۳۳۴. 📖
۱۰. ↑ توبه/سوره ۹، آیه ۷۳. 📖
۱۱. ↑ مطففين /سوره ۸۲، آیه ۱۵۱۶. 📖
۱۲. ↑ اسراء/سوره ۱۷، آیه ۲۱. 📖
۱۳. ↑ زلزله/سوره ۹۹، آیه ۸. 📖
۱۴. ↑ حدید/سوره ۵۷، آیه ۲۰. 📖
۱۵. ↑ شوروی/ سوره ۴۲، آیه ۲۰. 📖
۱۶. ↑ مریم/سوره ۱۹، آیه ۹۳. 📖

منبع

دانشنامه بزرگ اسلامی، مرکز دائرة المعارف اسلامی، برگرفته از مقاله «آخرت»، ج ۱، ص ۱۰۱. 📖
احمد خاتمی، فرهنگ علم کلام، انتشارات صبا، ص ۴۲.